

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 60, LT-01110 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, el. p. info@ekgt.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai
Lietuvos savivaldybėms
Lietuvos savivaldybių asociacijai
Lietuvos kaimo bendruomenių sąjungai
Lietuvos sodininkų bendrijų asociacijai

2025-05-28 Nr. S-97

DĖL GEROS KAIMYNYSTĖS IR BENDRUOMENIŠKUMO SKATINIMO AKTUALUMO

Gegužės paskutinį penktadienį įvairiose Europos Sąjungos šalyse švenčiama tarptautinė Kaimynų diena, kurios atsiradimą inicijavo Prancūzija 2000 metais, siekdama įveikti vis labiau įsigalintį susvetimėjimą, individualizmą ir iš to kylantį žmonių vienišumą. Džiugu, kad ir Lietuvoje vis labiau plinta Kaimynų dienos idėja – šios dienos šventimą ėmė skatinti kai kurios savivaldybės, kviesdamos žmones susėsti prie bendrų stalų su suneštinėmis vaišėmis miestų aikštėse, skveruose ar kiemuose, užsiimti kitomis bendromis veiklomis. Tai, be abejo, sudaro galimybes stiprinti bendruomeniškumą, ypač jei Kaimynų dienos veiklos skiriamos būtent kaimynų artimesniam bendravimui skatinti, o ne parodomiesiems renginiams, į kuriuos kviečiami atsitiktiniai praeiviai ar kiti dalyviai. Ypatingą vertę turi „iš apačios“ kylančios iniciatyvos, kai patys žmonės kviečia savo kaimynus (namo, laiptinės, gatvės, kaimo ar sodininkų bendrijos) susiburti bendroms veikloms: pvz., įsitraukti į talką tvarkant aplinką ar dirbant kitus darbus, susėsti prie bendro stalo, surengti varžybas, smagų šokių vakarėlį ar pan.

Etninės kultūros globos taryba (toliau – Taryba) atkreipia dėmesį, kad siekiant įveikti didžiulį žmonių susvetimėjimą vien Kaimynų dienos nepakanka – reikėtų geros kaimynystės tradicijas puoselėti kasdieniniame gyvenime, skatinti bendruomeniškumo apraiškas ne tik šventinėmis progomis, bet ir siekiant suteikti pagalbą vieni kitiems, ypač ištikus krizei. Tai ypač aktualu dabartinėje geopolitinėje situacijoje, o Ukrainos pavyzdžiai mums primena, kad tik stiprios kaimynų bendruomenės sugeba konsoliduotis ir bendromis jėgomis įveikti iškilusius didžiulius sunkumus. Lietuvos žmonės panašią vienybės galią patyrė per nepamirštamus Sausio 13-osios įvykius ir kitas pasipriešinimo kovas.

Žmonių bendruomenės nuo seniausių laikų kūrėsi visų pirma dėl prigimtinio poreikio išgyventi (tai būdinga ir gyvūnijos pasauliui), nes nuolat kylant iššūkiams išvyventi buvo įmanoma ne pavieniui, o tik bendromis jėgomis, laikantis tam tikrų bendrų elgesio taisyklių. Ne veltui bendruomeniškumo, geros kaimynystės svarbą pabrėžia daugybė lietuviškų patarlių: „Virbas lūžta, virbų šluota nelūžta“, „Daug rankų didžią naštą pakelia“, „Giminė – ant džiaugsmo, susiedas – ant šauksmo“.

Stipriai bendruomenei formuotis didelę reikšmę turi emociniai ryšiai, kurie lemia bendruomenės narių tarpusavio santykius ir kitus bendruomeniškumo požymius. Bendruomenės

narius sujungia natūralūs, asmeniniai socialiniai santykiai, kurie kyla iš nuo seno žinomų svarbiausių stiprios bendruomenės ypatybių:

- kitų bendruomenės narių pažinimas;
- vienybė, bendros vertybinės nuostatos;
- gebėjimas pagelbėti vieni kitiems;
- bendras darbas ir kitos veiklos;
- bendros šventės;
- bendravimas laisvalaikio ir kasdienybėje.

Visa tai būdinga nuo seno Lietuvoje gyvavusioms geros kaimynystės tradicijoms: tai ir socialinė pagalba ištikus nelaimi, ir pagalba susirgus, ir įvairios talkos, ir šventės, laisvalaikio praleidimas, ir kaimo sueigos (išsamiau apie šias tradicijas žr. Priede).

Neabejotinai svarbus vaidmuo ugdant bendruomeniškumą tenka ne tik pačioms bendruomenėms bei savivaldos institucijoms, bet ir švietimo įstaigoms. Kaip parodė Ukrainoje pačioje karo pradžioje atliktas tyrimas, būtent bendruomeniškumą puoselėjančių mokyklų mokiniai aktyviausiai prisijungė prie vietos bendruomenių teikiamos humanitarinės pagalbos ir šalies gynimo, nuolat bendraudami ir palaikydami vieni kitus padėjo išsaugoti bendruomenes, tokios mokyklos tapo pagalbos skirstymo centrais ar prieglaudomis pabėgėliams (tyrimą „Kova už demokratiją: mokyklų vaidmuo ir demokratijos ugdymas karo metu“ 2022 m. gegužės–birželio mėn. atliko Europos Vergelando centras). Lietuvoje taip pat reikėtų kuo daugiau dėmesio skirti bendruomeniškumo skatinimui pačiose mokyklose (pradedant nuo klasės kaip bendruomenės ugdymo) ir mokyklų sąsajų su vietos bendruomenėmis stiprinimui. Tuo tikslu siūlome Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai permąstyti rekomendacijas dėl mokinių socialinės-pilietinės veiklos, kuri šiuo metu yra daugiau orientuota į individualią atskirų mokinių prieigą, dažniausiai siūlant veiklas vykdyti individualiai ar grupėmis už mokyklos ribų, o tai neužtikrina bendruomeniškumo įgūdžių ugdymo artimiausioje aplinkoje.

Taryba kviečia tiek mokyklas, tiek įvairias vietos bendruomenes (sodų bendrijas, kaimo, miestelių ir miestų bendruomenes) skirti kuo daugiau dėmesio savo bendruomenės narių pažinimui, tarpusavio pagalbos galimybių išsiaiškinimui, skatinti nuolatinį bendravimą, organizuoti bendras talkas, šventes ir kitus renginius, kurti naujas ar stiprinti esamas bendruomenės tradicijas.

PRIDEDAMA: Geros kaimynystės papročiai ir bendruomeniškumo plėtros tradicijos Lietuvoje, 2 lapai.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė

Geros kaimynystės papročiai ir bendruomeniškumo plėtros tradicijos Lietuvoje

Lietuvoje pagrindiniai kaimynų bendravimo papročiai tradicinėje bendruomenėje nuo seno pasižymėjo šiais požymiais (kai kur jie išliko ir iki šių laikų):

Svarbiausi bendruomenės nario gyvenimo įvykiai. Bendruomenei svarbu pažymėti kiekvieno savo nario gimimą, vedybas ir laidotuves, taip pat kitas svarbias progas. Lietuvoje gyvavo paprotys kaimynėms aplankyti gimdyvę su dovanomis (tokį lankymą įvairiose vietovėse vadindavo skirtingai – *apgėlais, patekylais, radynomis, palankynomis*), kaimo bendruomenė dalyvaudavo vaiko krikštynose. Vestuvės buvo ypač svarbus įvykis, kurį tiek jaunosios, tiek jaunikio pusėje švęsavo visas kaimas. Taip pat visus suburdavo laidotuvės: visi per šermenis rinkdavosi budėti ir giedoti prie mirusio, o paskui jį išlydėdavo į kapus. Bendruomenėje taip pat buvo įprasta pažymėti kitus svarbesnius asmeninius įvykius – vardadienius (vėliau gimtadienius), išlydėjimą į armiją ir sugrįžusio iš jos sutiktuves, taip pat sugrįžusių iš emigracijos sutiktuves ir pan.

Kalendorinės šventės. Bendruomenė drauge švęsavo įvairias kalendorines šventes: pvz., Kalėdas (dažniausiai nuo antrosios dienos), Tris Karalius, Užgavėnes, Pusiaugavėnį, Velykas (nuo antrosios dienos), Atvelykį, Sekmines, Jonines, Žolinę ir kitas šventes.

Kartu praleidžiamas laisvalaikis. Vakaronės, gegužinės ir kiti pasilinksminimai – nuo seno būdingi tradicinei bendruomenei. Kasdieniam gyvenimui irgi būdingas nuolatinis bendravimas: kaimynai dažnai užeidavo tiesiog pasikalbėti (dažniau moterys), pabendrauti, pasitarti (kaimynės tardavosi dėl audeklo metimo, raštų ir pan.).

Socialinė pagalba ištikus nelaimėi. Jei kuriuose nors namuose įvykdavo nelaimė, kaimynai visuomet pirmi skubėdavo į pagalbą. Lietuvoje XVIII–XIX a., o Rytų Lietuvoje iki pat XX a. pradžios gyvavo *bandžiulystės* paprotys: padegėliui ar kitam nelaimės ištiktam žmogui kaimynai leisdavo naudotis savo gyvuliais (nukentėjusysis pagal susitarimą gaudavo pusę jų produktų ir prieauglio), o susibičiuliavę žmonės buvo vadinami *bandžiuliais*.

Pagalba susirgus. Gyvavo paprotys susirgusius kaimynus lankyti, guosti, padėti ligonio šeimai (pvz., apsodinti daržus, atlikti kitus darbus). Seniau buvo įprasta, kad sunkiai sergantis ligonis skubėdavo atsiprašyti ne tik savo artimųjų, bet ir jį atėjusių aplankyti kaimynų.

Skolinimosi ir dalijimosi papročiai. Kaimynai dažnai skolindavo vieni kitiems ugnį, duoną, javų sėklas, per įvairias kalendorines ir šeimos šventes nunešdavo vieni kitiems dovanų maisto ar kitų gėrybių, taip pat būta papročio kviesti kaimynus į skerstuves (kai kur jos virsdavo viso kaimo švente), į medaus ar alaus koštuvų vaišes, kviesti ragauti duonos rūgšties ir pan.

Talkos. Pasitelkiant kaimynus būdavo rengiamos įvairios talkos – šienapjūtės, rugiapjūtės, bulviakasio, linarūtės, linamynio, kūlimo, kiaulių skerdimo, mėslovežio, namų statybos, plunksnų plėšymo, malkų vežimo ir kt. Dauguma talkų buvo savanoriškos, jos užsibaigdavo *patalčių* vaišėmis ir linksmybėmis. XX a. II pusėje įsitvirtino daugiau giminių, o ne kaimynų talkos.

Kitos kaimyninės pagalbos formos. Kaimynėms buvo įprasta padėti viena kitai pamelžti karves, išleisti viena kitą į bažnyčią, pamaitinti viena kitos vaikus ir kt. Kaimynai rūpindavosi visų kaimo vaikų saugumu, ypač ištikus bėdai, taip pat sprendavo dėl vaikų globos netekus tėvų, kitų artimųjų. Svarbi geros kaimynystės taisyklė – saugoti ne tik savo, bet ir kaimyno namus nuo vagių, įvairių nelaimių.

Vietos bendruomenės Lietuvoje nuo seno turėjo ***savivaldą, pasižyminčią demokratiškai priimamais sprendimais***. Svarbiausias valdžios ir teisės įrankis buvo šeimų atstovų viešas susirinkimas, kuris buvo įvairiai vadinamas: *kaimo sueiga, kuopa, krivūle, krivuile, kumposu, virbe, vyrija, skodu*. Šioms sueigoms vadovavo *seniūnas* ar *viršaitis*, jose savo balsą turėjo kiekvienos žemę valdančios šeimos galva (vyras ar moteris), o priimti nutarimai buvo privalomi visam kaimui. Pavyzdžiui, sueigose būdavo sutariama dėl kaimo bendros nuosavybės (pievų, ganyklų, miškų ir kt.) naudojimo, sėjomainos, darbų pradžios ir tvarkos, ganymo, savitarpio pagalbos ištikus nelaimei, našlaičių ir elgetų globos, vagių baudimo, įvairių statybų (kalvių, pirčių, malūnų, tiltų, bažnyčių, koplyčių, mokyklų), vandens telkinių (šulinių, kūdrų) įrengimo ir priežiūros, kelių taisymo, švaros ir tvarkos kaime, dėl turtinių reikalų su valstybės valdžia, dvaru, kitais kaimais ir kt.